

6. Directive 95/46/EC Of The European Parliament And Of The Council of 24 October 1995 «On the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data» // Official Journal. – L 281, 23/11/1995. – P. 31-50.

A. Petrytsky

INFORMATION LAW OF UKRAINE: BURNING PROBLEMS AND THEIR SOLUTIONS

The article presents the analysis of the domestic information legislation. The shortcomings of the Law of Ukraine «On information» are highlighted. It is noted that this law has narrowed the range of subjects the right to information, the rights and obligations of subjects of information relations is not specified. Their legal status is determined by a wide range of disparate regulations, the content of which is very difficult to form a holistic view of competence in the field of information, information about the nature of the rights and obligations of the limits and mechanisms for their implementation.

Seems reasonable enough enshrined in Art. 10 list of information. Also, information about an individual is actually classified as confidential. In essence this means that the distribution of any personal information about an individual, including even names, first name and patronymic, may be only for its prior approval, which is practically impossible. In addition, an individual may, but is not obliged to identify the mode of limited access to the associated personal information.

The conclusion about the need for a thorough revision of the Law for compliance with international agreements of Ukraine, the adequacy of the socio-economic realities, there is a «gap», conflicts and overlaps, compliance with legal technology, the introduction of continuous monitoring of information legislation (including - international), establishing mechanisms for synchronous update all its parts, levels and components; wide public participation in drafting legislation on information.

Keywords: information, law, legislation, legal regulation.

УДК 342:347.97/99(477)

С. В. Прилуцький

**КОНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ПРАВОСУДДЯ:
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ**

У статті аналізується правова природа єдності судової влади як важливої конституційної засади з організації та здійснення правосуддя. Розкривається правова природа верховного суду в країні як касаційної інстанції.

Через призму Конституції України автор здійснює критичний аналіз положень механізму формування суддівського корпусу, який запровадив новий Закон «Про судоустрій і статус суддів» (2010 р.). У роботі піднімаються проблемні питання щодо органів формування суддівського корпусу, вимог до кандидатів у судді та їх професійної кар'єри.

Ключові слова: конституціоналізація, судова влада, правосуддя, касація, верховний суд, формування суддівського корпусу.

Постановка проблеми. Конституція, за своєю юридичною природою, – є втіленням суспільного договору, що досягається народом у питаннях організації державної влади, та в якій закріплюються найважливіші правила взаємовідносин між громадянами та державою. Одним із таких ключових питань є утворення незалежного суду, який має виступати у якості неупередженого арбітра не тільки щодо громадян, при розв'язанні їх правових конфліктів, а й між громадянами та державою щодо взаємного дотримання Конституції, захисту суверенітету народу від політичної чи юридичної анархії, зловживань чи узурпації влади з боку окремих органів державної влади, соціальних груп, політичних партій тощо. У цьому відношенні закони, що встановлюють судову систему та механізми судочинства мають суворо відповідати як букві, так і духу Основного Закону. Дане положення прямо витікає зі змісту ст. 8 Конституції України, де встановлено: «Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії».

Мета даної роботи полягає в проведенні об'єктивного аналізу правових регулювань організації та діяльності судової влади на предмет їх відповідності конституційним положенням.

Наукового обґрунтування даної теми дослідження проводилось у окремих працях вітчизняних фахівців у галузі конституційного права та судоустрою, зокрема: В. Бринцева, В. Городовенка, М. Козюбри, І. Котюка, В. Сіренка, В. Сердюка, М. Сірого, І. Марочкіна, Л. Москвич, І. Назарова, Ю. Шемшученка, І. Юревич та ін.

Викладення основного матеріалу. Конституція України в розділі VIII «Правосуддя» закріпила ключові засади судової влади в державі. Зокрема, у статтях 124 та 125 встановлено, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами, а їх юрисдикція поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій іншими органами чи посадовими особами не допускається.

В положеннях цих же статей встановлено, що судочинство здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції, де найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України. Разом з тим, вищими судовими органами спеціалізованих судів є відповідні вищі суди. Створення надзвичайних чи особливих судів не допускається.

Ці конституційні норми у своєму системному взаємозв'язку складають основу щодо утворення цілісної та єдиної судової влади в Україні. Передусім, конституційні передумови становлення єдності судової влади полягають у: рівності усіх перед законом і судом; виключністю судової влади; статусі Верховного Суду України як найвищого органу у системі судів загальної юрисдикції. Виключність судової влади обумовлює неможливість передачі функцій суду, в тому числі Верховного Суду України, іншим органам або посадовим особам [1, с. 21-22].

Єдність судової влади — це складноструктурована багатокомпонентна її якість, в якій виділяються певні складові. Такими компонентами є єдині цілі та завдання судової влади, організаційно-правова єдність, єдині принципи організації та діяльності, функції, основні суб'єкти, механізми та взаємозв'язки елементів судової влади, які лише в сукупності та взаємодії надають цьому складноорганізованому об'єкту якості єдності [2, с. 15; 3, с. 96-101].

Головна ідея єдності судової влади полягає у тому, що всі органи, які входять до судової системи або пов'язані з нею, мають знаходитись в органічній єдності та взаємодії. На вершині судової ієрархії має бути «сильний» Верховний Суд України, основним призначенням якого є забезпечення процесуальної й організаційної єдності в діяльності судів загальної юрисдикції та органів, що належать до структури судової влади. «Найвищий судовий орган» як єдина й остаточно інстанція з розгляду (перегляду) справ, що виконує всі процесуальні функції, властиві судовій владі, має увінчувати всі судові підсистеми (загальної та спеціалізованої юрисдикції) в державі. Основна функція Верховного Суду України є здійснення правосуддя, та має полягати не лише у перегляді справ у касаційному порядку, а й розгляді справ по суті. Критерієм визначення підсудності справ Верховному Суду України по першій інстанції повинні бути складність справи, її значущість для суспільства та спрямування судової практики [1, с. 5-6].

Визнання та закріплення на законодавчому рівні принципу єдності органів судової влади, відповідно до якого суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему, на думку І. Котюка є прогресивним кроком. Разом з тим ключовою проблемою правосуддя, що склалася в дійсності, є відсутність організаційної та процесуальної єдності судової системи України. На сьогодні тут створено декілька автономних судових систем, що мають власне кадрове, фінансове, матеріально-технічне забезпечення, свої органи суддівського самоврядування, ради суддів тощо. Кожна з них має і власне процесуальне забезпечення.

Проте принцип єдності судової влади зумовлює необхідність уніфікації судової системи на основі створення єдиного і рівного для всіх суб'єктів правовідносин державного суду з покладанням на нього здійснення функцій правосуддя у справах, що виникають з будь-яких правовідносин у визначеному законом єдиному процесуальному порядку, а це обумовлює об'єктивну необхідність створення єдиного кодексу судочинства.

Особливості процесуальної регламентації окремих видів судочинства на сьогодні в Україні зумовили і «своє» розуміння основних категорій теорії доказів, що яскраво ілюструється навіть на підходах в кожній з цих сфер до розуміння таких ключових понять як «докази» та «доказування» [4, с. 15-18].

Дійсно, питання організаційної єдності судової системи тісно пов'язані із процедурною складовою механізмів судочинства, їх гармонійним взаємозв'язком та обумовленістю, — єдністю судового процесу. Натомість організаційна та процедурна розрізненість системи правосуддя може негативно позначатися не лише на розв'язанні окремих правових питань, а й на життєздатності правової системи в цілому.

Як слушно з цього приводу зазначив М. Сірий, при існуванні в судових системах спеціалізованих судів різне тлумачення закону зростає «в арифметичній прогресії». При цьому кожна ланка спеціалізованих судів відображає не загальносуспільні політико-правові та соціально-економічні інтереси, а виключно інтереси «свого» суспільного спектра. Й саме під впливом цих вузькоспрямованих інтересів прагне завжди «по-особливому» тлумачити закон. Унаслідок недосконалості законодавства та неоднакового його тлумачення в судовій системі об'єктивно виникає конкуренція судових рішень, що завжди може перерости в глобальну проблему невизначеності у праві. Саме для її подолання та забезпечення однакового застосування правових норм усіма без винятку судами в країні й утворюється верховний суд як єдина касаційна інстанція, як суд, що своїми рішеннями утверджує єдину для всіх

інших судів нижчого рівня логіку застосування правових норм, єдину логіку розгляду відповідних категорій справ [5, с. 30].

Проте, процес конституціоналізації положень єдності судової влади для України складається не так просто й однозначно. Сьогодні питання, що пов'язані з організаційною та процесуальною єдністю судової влади стали одним із наріжних каменів вітчизняної судової системи. Невизначеність співвідношення самостійності, незалежності та єдності судової влади призвели до дисбалансу судової системи. Викривлення ролі структурованості судової системи стало абсолютизувати автономність відповідних її гілок, обумовлювати намагання створити самостійні судові підсистеми без урахування єднаних чинників [6, с.1].

Дійсно, згідно ч. 2 ст. 3 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [7] суди загальної юрисдикції утворюють єдину систему судів, а відповідно ч. 4 ст. 17 єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується: єдиними засадами організації та діяльності судів; єдиним статусом суддів; обов'язковістю для всіх судів правил судочинства, визначених законом; забезпеченням Верховним Судом України однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права; обов'язковістю виконання на території України судових рішень; єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності судів; фінансуванням судів виключно з Державного бюджету України; вирішенням питань внутрішньої діяльності судів органами суддівського самоврядування. Разом з тим, у цій же ст. 17 даного Закону заперечені головні конституційні засади єдності судової влади. Передусім це пов'язано із нівелюванням статусу Верховного Суду України, як касаційного судового органу. Даним законом на Верховний Суд України покладено «новітню» функцію по забезпеченню однакового застосування судами (судом) касаційної інстанції норм матеріального права.

Зокрема, згідно положень КПК України (2012 р.) Верховний Суд України переглядає судові рішення, що набрали законної сили у кримінальних справах виключно з підстав: 1) неоднакового застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм закону України про кримінальну відповідальність щодо подібних суспільно небезпечних діянь (крім питань призначення покарання, звільнення від покарання та від кримінальної відповідальності), що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень; 2) встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні справи судом.

Разом з тим, заява про перегляд судового рішення подається до Верховного Суду України через Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ. Де вирішення питання про допуск справи до провадження здійснюється колегією у складі п'яти суддів Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, яка формується без участі суддів, що ухвалили рішення, яке оскаржується.

Аналогічна компетенція Верховного Суду України та порядок доступу до нього передбачені ст.ст. 355, 358, 360 ЦПК України (2004 р.), ст.ст. 111-16, 111-19, 111-21 ГПК України (1991 р.), ст.ст. 237, 239-1, 240 КАС України (2005 р.).

Тим самим, як справедливо зазначив з цього питання М. Козюбра, заяву про перегляд справи у зв'язку з неоднаковим тлумаченням і застосуванням законів вищими спеціалізованими судами у подібних правовідносинах подаються до Верховного Суду України через вищий спеціалізований суд, тобто той самий суд, який виніс оскаржуване рішення. Саме він відповідно до чинних процесуальних кодексів вирішує питання про допуск справи до провадження у Верховному Суді України або про відмову у такому допуску. Вищий спеціалізований суд діє у цьому випадку всупереч відомому загальному принципу права — «ніхто не може бути суддею у своїй власній справі». У нормальній правовій державі це аксіома. Тим абсурднішими виглядають положення процесуальних кодексів, за якими вищі спеціалізовані суди вирішують питання про допуск чи недопуск до провадження у Верховному Суді України заяв потерпілих осіб про перегляд рішень, які визнані міжнародними судовими установами (в Україні це, насамперед, Європейський суд з прав людини) такими, що порушують взяті Україною на себе зобов'язання, зокрема Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод [8, с. 19-20].

На сьогоднішній день у вітчизняній правовій системі склалася ситуація, коли Верховний Суд України, як найвищий судовий орган у системі судів загальної юрисдикції, фактично перетворений у дорадчий орган. При цьому, вже з самого початку втілення положень даного законодавства почали проявлятися різного роду організаційні та процедурні суперечності, які унеможливили ефективність механізму судочинства. Передусім — це проявляється у штучній розірваності судових юрисдикцій, що призводить до відсутності узгодженої та єдиної касаційної практики. Розрізнене правозастосування призводить до розбалансування правової системи держави, значно обмежуючи доступ до ефективного та швидкого судового захисту.

У цьому сенсі справедливо лунають заперечення того, що немає як теоретичних, так і конституційних підстав встановлювати якісь форми оскарження та перегляду рішень судів — вищі ніж касаційне оскарження. Таких підстав у Конституції немає і бути не може. Верховний Суд України має

бути касаційною інстанцією саме тому, що функція касації — це найвища функція в ієрархії судових функцій. Вище касаційної функції жодних інших судових функцій не може бути за визначенням.

Касаційна інстанція в повному розумінні цієї правової категорії — це судова інстанція, юрисдикція якої поширюється на всю систему національного права в цілому, і яка є вищою для всіх судів без винятку. Отже, не може називатися касаційною інстанцією орган чи установа, юрисдикція яких поширюється лише на частину національного права, зокрема, господарське право або ж законодавство про діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, про державну службу, вибори тощо [5, с. 33].

Тому при співвідношенні Верховного Суду України з вищими спеціалізованими судами у процесуальному аспекті (у контексті побудови триланкової судової системи) все гостріше стає питання про необхідність передачі процесуальних повноважень цих судів Верховному Суду України з метою забезпечення єдності касаційної інстанції та наділення вищих спеціалізованих судів апеляційними повноваженнями [1, с. 8].

Оскільки Конституція України не передбачає іншої, вищої за касаційну, функції судочинства, цілком логічно сподіватися, що дотримання принципу єдності суду касаційної інстанції під час подальшого реформування судоустрою зміцнить захисні властивості правового статусу суду касаційної інстанції та сприятиме закріпленню за ним необхідного обсягу не тільки процесуальних, а й організаційних повноважень, за допомогою яких у країні буде досягнуто правосудності судових рішень [9, с.100].

Безумовно, із ситуації яка склалася в країні потрібно шукати виважені рішення, що ґрунтуватимуться передусім на Конституції України. Власне кажучи, один з варіантів такого рішення вже був запропонований у проекті Закону «Про судоустрій та статус суддів в Україні» від 02.06.2010 р. № 6450-1. Слід зазначити, що даний законопроект прямо закріпив засаду *єдності судової влади як основу організації та діяльності судів*, а у ст. 23 передбачав, що систему судів загальної юрисдикції мають складати: місцеві суди; апеляційні суди та вищі спеціалізовані суди; Верховний Суд України.

Вбачається, що за такого підходу вищі спеціалізовані суди мають утворюватись та діяти у якості апеляційних судів й забезпечувати, передусім, апеляційний перегляд рішень місцевих спеціалізованих судів. Верховний Суд України має бути єдиною касаційною інстанцією у всій системі судів загальної юрисдикції.

Шукаючи вихід із кризової ситуації, що склалася в системі правосуддя, М. Козюбра також вважає, що одним із таких шляхів могло б стати повернення до триланкової системи судів, яка існувала свого часу в Україні і нині успішно функціонує у багатьох країнах Європи, у тому числі наших сусідів. Такий шлях ще більше заслуговує на увагу, якщо врахувати, що мотиви, якими обґрунтовувалося переведення системи судів України на рейки «суцільної спеціалізації» — підвищення рівня доступу до суду, професіоналізму суддів, а звідси — більш надійний захист прав і свобод людини, децентралізація судової системи й обумовлене нею підвищення незалежності судів і суддів — за час дії Закону України «Про судоустрій і статус суддів» не спрацювали. Доступ до правосуддя не тільки не спростився, а й ускладнився, рішення судів не стали професійнішими, монополізація судової системи завдяки кадровій політиці влади і використанню адміністративних важелів стала ще більшою, а незалежність судів і суддів, яка ніколи не була близькою до європейських стандартів, за останні три роки віддалилася від них ще більше. «Вибіркове правосуддя», яке стало вже «притчею во язицех» як всередині країни, так і за її межами, та тотальна корупція — переконливі тому свідчення [8, с. 20].

Разом з тим, проблема організації касаційної інстанції в Україні – це лише «вершина айсберга» вітчизняної судової системи. Потрібно чітко усвідомлювати, що головний тягар по здійсненню судочинства несуть суди першої ланки які розглядають справи по суті. Тому кардинальних змін в організації та діяльності судової системи передусім потребують місцеві суди. Так, територіальна віддаленість місцевих судів від населення (особливо сільського), перевантаженість суддів провадженнями різного характеру та складності, відсутність чітких нормативів їх навантаження негативно впливають і на швидкість, і на якість судочинства. За таких умов суддівська діяльність часто перетворюється в рутину й бездушний бюрократизм, а люди залишаються без належного та доступного судового захисту. Зменшення навантаження на суддів місцевих судів та водночас підвищення якості судочинства має стати одним із першочергових завдань реформаційних перетворень системи правосуддя.

З метою забезпечення ефективної діяльності судів загальної юрисдикції організаційних змін потребують передусім суди першої ланки, які мають чітко диференціюватись на мирові та місцеві загальні (міські, районні, окружні). Нескладні цивільні, адміністративні та кримінальні справи мають бути віднесені до мирових судів, як органів територіальних громад. Лише складні та суспільно значимі справи мають розглядатися місцевими судами загальної юрисдикції.

Вбачається, що оскарження рішень мирового суду має бути обмеженим рамками апеляційного провадження в місцевому загальному суді. Водночас суди апеляційної інстанції повинні забезпечувати повноту апеляційного провадження, а повернення справ на новий судовий розгляд має бути зведене до

мінімуму. Концептуальною засадою модернізації судової системи має стати її максимальне наближення до населення та спрощення процесу судового розгляду.

Разом з тим, не менш складне питання конституціоналізації судової влади тісно пов'язане із проблемами **формування суддівського корпусу**. Конституція України у ст. 128 закріпила положення про те, що перше призначення на посаду судді строком на п'ять років здійснюється Президентом України. Решта суддів, крім суддів Конституційного Суду України, обираються Верховною Радою України безстроково.

З точки зору В. Туманова, механізм формування суддівського корпусу загальної юрисдикції, який закріплено у ст. 128 Конституції України, не є поширеним у конституційній практиці. На думку вченого такий підхід став свого роду компромісом у протистоянні президента та парламенту в процесі прийняття Конституції [10, с. 343-344].

Водночас, при здійсненні правосуддя судді доводиться протистояти не тільки злочинній чи протиправній поведінці окремих осіб. Часто саме суддя першої ланки виступає арбітром у політичній боротьбі ворогуючих партій чи посадових осіб різних рівнів, їх економічних інтересів або владних амбіцій. Але найбільша небезпека і складність виникає тоді, коли в судовому протистоянні виступає стороною людина із порушеними державою правами. І в такому випадку є досить спірним, чи буде незалежним і неупередженим суддя в прийнятті законного і справедливого рішення, якщо він, по-перше, є органом державної влади, тобто представляє та захищає передусім державу та її інтерес, а по-друге, є «похідним» від двох інших гілок влади, тобто його владні повноваження прямо залежать від них. Чи не створюють такі умови ситуацію, коли суддя «а ргіогі» виступатиме «стороною у власній справі»?

В дійсності нинішній механізм формування корпусу професійних суддів, як центр впливу виконавчої та законодавчої влади, став одним із найуразливіших місць незалежності суддів України.

Чинна система формування суддівського корпусу вже проявила свої основні недоліки. Передусім це залежність суддів від п'ятирічного випробування, що створює умови для підпорядкування суддів впливу політики та політиків, а також можливість проникнення до судової системи людей «низької якості», негідних звання судді ні з професійного, ні з морального погляду, але прихильних до окремих економічних груп чи політичних кіл, що їх обслуговують. Реалії життя свідчать, що існуючий механізм першого п'ятирічного призначення суддів президентом, а також подальше перезатвердженням повноважень парламентом не забезпечив формування незалежного суддівського корпусу, а навпаки, характеризується достатньо високим ступенем політизації та корупційного впливу.

Проблема якості правосуддя полягає передусім у тому, люди якої «якості» здійснюють це правосуддя. Першочергове завдання суспільства й держави шляхом копіткого відбору не допускати на ґрунт судової влади людей негідних її, та водночас залучати до цієї надзвичайно складної та відповідальної роботи найкращих громадян, які представляють юридичну професію. Тому *добір кандидатів у судді* є центральним та найголовнішим елементом механізму формування суддівського корпусу [11, с. 222-233; 12, с. 234-245].

На сьогодні згідно Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (2010 р.) механізм добору суддівських кадрів та їх першого призначення включає такі стадії: 1) розміщення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККСУ) на своєму веб-порталі оголошення про проведення добору кандидатів на посаду судді з урахуванням прогнозованої кількості вакантних посад суддів та опублікування такого оголошення у визначених нею друкованих засобах масової інформації; 2) подання особами, які виявили бажання стати суддею, до ВККСУ відповідної заяви та документів, визначених законом; 3) здійснення ВККСУ на основі поданих кандидатами на посаду судді документів перевірки відповідності осіб вимогам, установленим до кандидата на посаду судді, та організація проведення стосовно них спеціальної перевірки в порядку, визначеному законом; 4) складення особами, які відповідають установленим вимогам до кандидата на посаду судді, іспиту перед ВККСУ на виявлення рівня загальних теоретичних знань у галузі права; 5) направлення кандидатів, які успішно склали іспит та пройшли необхідні перевірки, для проходження спеціальної підготовки; 7) допуск кандидатів, які успішно пройшли спеціальну підготовку, до складення кваліфікаційного іспиту перед ВККСУ; 8) визначення ВККСУ рейтингу кандидатів на посаду судді за результатами складення кваліфікаційного іспиту, зарахування їх до резерву на заміщення вакантних посад судді; 9) оголошення ВККСУ у разі відкриття вакантних посад суддів конкурсу на заміщення таких посад серед кандидатів, які перебувають у резерві; 10) проведення ВККСУ, виходячи з рейтингу кандидата відповідно до кількості наявних вакантних посад судді добору серед кандидатів, які взяли участь у конкурсі, та внесення рекомендації Вищій раді юстиції про призначення кандидата на посаду судді; 11) розгляд на засіданні Вищої ради юстиції відповідно до рекомендації ВККСУ питання про призначення кандидата на посаду судді та внесення в разі прийняття позитивного рішення подання Президенту України про призначення кандидата на посаду судді; 12) прийняття Президентом України рішення про призначення кандидата на посаду судді.

Як з теоретичного так і практичного погляду є очевидним, що даний механізм надзвичайно громіздкий, надмірно ускладнений та економічно не доцільний. За середніми підрахунками призначення особи на посаду судді може затягнутися на декілька років. З практичного ж боку чинний механізм не усунув проблеми щодо зловживань та підтасовувань при доборі та призначенні суддів, прозорості й справедливості в реалізації судьями професійної кар'єри [13].

Разом з тим слід звернути увагу, що Конституція України у ст. 127 чітко встановила: «На посаду судді може бути рекомендований кваліфікаційною комісією суддів громадянин України, не молодший двадцяти п'яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж роботи у галузі права не менш як три роки, проживає в Україні не менш як десять років та володіє державною мовою.

Судьями спеціалізованих судів можуть бути особи, які мають фахову підготовку з питань юрисдикції цих судів. Ці судді відправляють правосуддя лише у складі колегій суддів.

Додаткові вимоги до окремих категорій суддів щодо стажу, віку та їх професійного рівня встановлюються законом».

Тим самим, для того щоб відповідна кваліфікаційна комісія суддів дала необхідну рекомендацію для заміщення посади судді суду загальної юрисдикції, особа повинна відповідати чітко визначеному переліку конституційних вимог.

Проте, Закон України «Про судоустрій і статус суддів» у ст.ст. 66 та 69 встановив не передбачену Конституцією вимогу до кандидатів на посаду судді, як обов'язкове проходження спеціальної підготовки у спеціальних юридичних вищих навчальних закладах та Національній школі суддів України. З цього витікає, що без наявності документа відповідного зразка, який підтверджуватиме проходження кандидатом такого спецнавчання, Вища кваліфікаційна комісія суддів України атестувати його не буде і рекомендацію на посаду судді не надасть. Вбачається, що ці положення прямо вступають у суперечність зі ст. 127 Конституції України, як закону прямої дії, де встановлено вичерпний перелік вимог до кандидата на посаду судді для отримання відповідної рекомендації на призначення.

Очевидним є й те, що основу кадрового потенціалу суддівського корпусу повинні складати не просто особи «зі стажем роботи в галузі права», а передусім особи з практичним досвідом роботи у сфері *судочинства*: 1) професійні юристи-практики з досвідом роботи у сфері судочинства (3–5 років) та 2) спеціально підготовлені кандидати, які отримали практичний досвід судової діяльності в якості помічників судді. Відповідно до засад самоорганізації судової влади система органів юстиції повинна максимально забезпечувати самовідтворення та саморегулювання.

Водночас, як у теоретичному так і практичному плані є невиправданим, щоб підбір та база професійна підготовка суддів здійснювалися у період, коли особа вже набула суддівські повноваження та здійснює судочинство. Проте саме така концептуальна ідеологія закладена у вітчизняну правову систему, коли перше призначення на п'ятирічний термін фактично є: формою відбору (відсіву) осіб, які придатні чи не придатні здійснювати суддівські повноваження; способом підготовки суддів до здійснення правосуддя; випробувальним терміном, протягом якого здійснюється «діагностуванням» особи на її сумісність з існуючою системою відносин.

За таких умов реальна процедура підбору професійних кадрів переноситься на перший строк суддівських повноважень, коли суддя фактично виступає кандидатом у професійні судді та одночасно стажером.

Проте, люди, звернувшись до суду чи поставши перед ним, мають законне право на якісне та професійне правосуддя і не повинні бути «лабораторними об'єктами» у підготовці суддівських кадрів.

Крім того, п'ятирічне «діагностування» судді можна розцінювати і як особливу форму впливу на його незалежність, що створює умови для адміністративного та політичного підпорядкування суддів. Відчуття «підвішеного» стану примушує суддю озиратися, зважати на можливі наслідки від зайнятої ним позиції під час розгляду «проблемних» справ, прислухатися до порад (рекомендацій, вказівок) старших колег-наставників чи впливових осіб.

Історичним прикладом з цього питання можуть бути «Учреждения судебных установлений» (1864 р.) за якими інститут «кандидата на посади у судовому відомстві» був важливим зародком нового суддівського корпусу пореформеної Росії. Інститут кандидатів на посаду судді передбачав забезпечення практичної підготовки осіб, які отримали вищу юридичну освіту, але які не мали належного ні життєвого, ні практичного досвіду. Керівництвом занять усіх кандидатів займалися голова і прокурор тих судових установ, при яких вони знаходились. Після півторарічної роботи на посаді старшого кандидата, особа могла клопотати перед головою відповідного окружного суду про надання свідоцтва, яке підтверджувало, що вона довела під час служби свої знання у галузі судочинства. Особи, які отримали такі свідоцтва, рекомендувалися на посади судових слідчих, міських суддів, товаришів прокурора окружного суду та інші. Для заміщення судових посад вимагалось попереднє заняття судовою практикою чи у званні кандидата на посади у судове відомство, чи працюючи в канцелярії суду, чи в адвокатурі [14, с. 230; 15].

Безумовно, питання статусу помічника судді є принциповим в організації вітчизняного

суддівського корпусу. На наш погляд, статус кандидата на посаду судді має автоматично суміщатися зі статусом помічника судді. Важливою передумовою такого запровадження має бути й узаконена процесуальна компетенція кандидата на посаду судді. За таких умов юрист, що не має необхідного практичного досвіду, в якості кандидата на посаду судді набуватиме навиків та знань, необхідних для роботи суддею. Практична підготовка кандидатів під керівництвом досвідчених суддів-наставників повинна поєднуватися з обов'язковим курсом навчання у спеціалізованому науково-практичному закладі. Навчання та складання всіх іспитів повинно передувати призначенню суддею. Діяльність на посаді кандидата (три-п'ять років) і саме в судовій системі дасть змогу детально дослідити особистість майбутнього судді, його професійні здібності та недоліки, ряд важливих особистих характеристик.

Інше, не менш важливе питання організації судової влади, стосується органів, що забезпечують процес формування суддівського корпусу.

Конституція України чітко встановила органи, які мають давати рекомендацію для призначення суддею – це кваліфікаційні комісії суддів. Тому рекомендацію на посаду судді і сьогодні мають давати відповідні кваліфікаційні комісії суддів, у тому сенсі, що державний механізм на момент прийняття Конституції України (1996 р.) передбачав існування цілісної системи кваліфікаційних комісій, які діяли спершу відповідно до Закону України «Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України» (1994 р.), а згодом, Закону України «Про судоустрій України» (2002 р.). Ні буквою ні духом Конституції України не передбачено такого окремого органу, як Вища кваліфікаційна комісія суддів України, на кшталт Вищої ради юстиції, назва і статус якої прямо визначені у ст. 131 Конституції України.

Незважаючи на поступальний розвиток правової системи, законодавець, замість того щоб усунути об'єктивні причини, що перешкоджали ефективній роботі кваліфікаційних комісій суддів, ліквідував їх. Не секрет, що умови, за яких функціонували кваліфікаційні комісії, не могли забезпечити ефективність цього конституційного органу. Члени кваліфікаційних комісій суддів діяли на громадських засадах, без належного організаційно-технічного, нормативного та методичного забезпечення. Проте, саме регіональні (обласні) кваліфікаційні комісії мали б і сьогодні забезпечувати судову владу добром кандидатів на посаду судді та доступною дисциплінарною юрисдикцією щодо суддів.

Тим самим, на даний момент Вища кваліфікаційна комісія суддів України не є встановленим конституційним органом формування суддівського корпусу та не може підмінити собою кваліфікаційних комісій, які передбачає Конституція України.

Разом з тим, за нинішніх регулювань суспільство позбавлено доступної системи дисциплінарної відповідальності суддів, як важливого контрольного механізму громадянського суспільства за незалежністю суддів. Жорстка централізація як кадрової так і дисциплінарної політики щодо суддів збільшила і без того велику відстороненість судової влади від суспільства.

З проведеного дослідження вбачається, що процес конституціоналізації системи правосуддя в Україні перебуває у досить складному, якщо не кризовому стані.

Список використаної літератури

1. Сердюк В. В. Правовий статус Верховного Суду України в системі судової влади / В. В. Сердюк: Автореф. ...д.ю.н. — 12.00.10. — Х., 2009. — 38 с.
2. Юркевич І.В. Структурна характеристика єдності судової влади / І.В. Юркевич // Юрист України. — 2011. — №4(17). — С.15.
3. Москвич Л.М. На шляху до реформування конституційних засад судової системи / Л.М. Москвич // Право України. — 2009. — №10. — С. 96-101.
4. Котюк І.І. Актуальные проблемы организационного, процессуального и методологического обеспечения познавательных процессов в сфере современного судопроизводства / И.И. Котюк // Криминалистика и судебная экспертиза. — 2009. — Выпуск №55. — С. 15-18.
5. Сірій М.І. Касація — основна функція Верховного Суду України / М.І. Сірій // Вісник Верховного Суду України. — 2010. — №4(116). — С.30.
6. Юревич І.В. Принцип єдності судової влади / І.В. Юревич - Автореф. ...к.ю.н. — 12.00. 10. — Х., 2012. — 20 с.
7. Про судоустрій і статус суддів: Закон України // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - N 41-42, N 43, №44-45. - ст.529.
8. Козюбра М.І. Система судів України та місце в ній Верховного Суду України: стан та перспективи реформування / М.І. Козюбра // Право України. — 2012. — № 11-12. — С.19-20.
9. Ткачук О. С., Глущенко С. В. Сучасне реформування судової системи України в аспекті єдності суду касаційної інстанції / О.С. Ткачук, С.В. Глущенко // Часопис цивільного і кримінального судочинства. — 2012. — №1(4). — С.100.
10. Конституционное право зарубежных стран: Учебник / Под общ. ред. М.В. Баглая, Ю.И. Лейбо, Л.М. Энтина. — М.: НОРМА, 2000. — С.343–344.

11. Закалюк А. Наукове обґрунтування законодавчого регулювання порядку добору та рекомендації до призначення кандидатів на посаду судді / А. Закалюк // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 3(54). – С.222–233.
12. Томкіна О. Наукові засади застосування методів професійного відбору стосовно кандидатів на посади суддів з метою профілактики суддівської не доброчесності / О. Томкіна // Вісник Академії правових наук України. – 2008. – № 3(54). – С.234–245.
13. Судова реформа в Україні: поточні результати та найближчі перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії на тему «Судова реформа 2010 р.: чи наближає вона правосуддя в Україні до європейських норм і стандартів?» 4 квітня 2013 р. – К.: Центр Разумкова, 2013. – С.60.
14. Фойницький І.Я. Курс уголовного судопроизводства / І.Я. Фойницький. – Т.І. – С.Пб., 1896. – С.230
15. Муравьев Н.М. Кандидаты на судебные должности. Вопрос судостройства и судебной политики / Н.М. Муравьев. – М., 1886. – 183 с.

S. Prilutskyi

CONSTITUTIONALIZATION OF THE SYSTEM JUSTICE: ACTUAL PROBLEM OF THEORY AND PRACTICE

In the article legal nature of unity of department judicial is analysed as important constitutional basis in organization and realization of justice. Legal nature of the supreme court of country opens up as to the cassation instance.

Through the prism of Constitution of Ukraine an author carries out the walkthrough of positions of mechanism of forming of judge corps which was inculcated new Law «About the judicial system and status of judges» (2010). Problem questions are in-process affected in relation to the organs of forming of judge corps, requirements to the candidates in judges and their professional career.

Keywords: constitutionalization, department judicial, justice, cassation, supreme court.

УДК 342.5:347.97/99(477)(045)

Т. В. Пустовойт

ЄДНІСТЬ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ОСНОВА СУДОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Автор здійснює теоретичний аналіз правової природи єдності державної влади. У даному контексті розкривається правова природа єдності судової влади як ключової конституційної засади з організації та здійснення правосуддя. Піднімаються проблемні питання правової природи Верховного Суду України як найвищого судового органу у системі судів загальної юрисдикції, що виникли із прийняттям Закону України «Про судострой і статус суддів» (2010 р.).

Ключові слова: єдність, судова влада, правосуддя, касація, апеляція, верховний суд.

Постановка проблеми. Проблеми пов'язані з організаційною та процесуальною єдністю судової влади сьогодні стали одним із наріжних каменів вітчизняної судової системи. Невизначеність співвідношення самостійності, незалежності та єдності судової влади призводять до дисбалансу судової системи. Викривлення ролі структурованості судової системи стало абсолютизувати автономність відповідних її гілок, обумовлювати намагання створити самостійні судові підсистеми без урахування єднальних чинників [1]. Такий стан речей значною мірою пов'язаний з тим, що для вітчизняної юридичної науки та практики проблеми єдності судової влади є достатньо новими, а їх теоретичне осмислення й доктринальне розкриття перебуває ще у процесі розробки. Вбачається, що концептуальна розробка та розкриття конституційно-правової природи єдності судової влади є сьогодні однією із ключових задач для вітчизняної юридичної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто зазначити, що дослідженню окремих аспектів єдності судової влади присвячені праці В. Д. Бринцева, В. В. Сердюка, Л. М. Москвич, І. В. Назарова, С. В. Прилуцького, І. В. Юревич та ін. Проте, на сьогоднішній день комплексних досліджень конституційно-правової природи єдності судової влади ще не проводилось.

Викладення основного матеріалу. При цьому варто сказати, що вивчення даного питання здійснювалось ще дореволюційною юридичною наукою. Так, розкриваючи юридичну природу єдності судової влади О. М. Філіпов стверджував: «Якщо в державі допустити дві або три окремі судові влади, з різною підсудністю та однаковими верховними правами, то хто ж тоді гарантує, що при їх однаковому верховенстві й самостійності, вони не будуть втручатися одна до одної, та між ними не будуть постійні сутички? Зрештою, чи не буде принизливим для гідності верховної судової влади, коли їй буде довірено